

Színház.

A BALLING-ÜGYHÖZ.

Az hogy egy német zenész, Balling nevű, feldúlt keserű lélekkel búcsút mond örökké a magyar fővárosnak, megátkozva azt a pillanatot is, amelyben a budapesti zenei élet reorganizálására vállalkozott, másodrendű dolog. Jó fizetés mellett találunk egy kevésbé lelkiismeretes és jobban alkalmazkodni tudó nem ilyen gögös germánt, de a mellékkörülmények, a Balling Mihály alakja mögött rejtőző dolgok olyan tipikusan tragikomikusak és léhák, tehát olyan teljesen és tipikusan magyar jelenségek, hogy foglalkoznunk kell velük.

*

Adva van tehát egy megüresedett 25000 korona évi fizetéssel dotált operaházi művészeti igazgatói állás, amely a becsületes adminisztratív buzgalmú brácsást Mészáros Imrét támogatva, a magyar királyi Operaháznak mélyebb, komolyabb, mondjuk művészi reprezentatív tekintélyt kölcsönözzön. Aki az operaházi primadonna-klikk rettenetes túlkapásait a tudása, a zenei jó családból származottsága, egyszóval a tekintélye erejével megfegyvermezze. Egy vezető egyéniségre van szükség, aki a meglévő repertoire zenei és szcenikai elavultságába a fejlődés és a modern zenekultúra parfümjét csepegtesse és az ensemble staggionkodó összevisszaságába szolid, komoly, egységes stílust öntsön. Az évi fizetés több mint 20000 korona. Erre a felhívásra mozgás támad az összes budapesti szerkesztőségekben, a zenereferensek kongresszust tartanak, minden kongresszista aki felületesen ismeri a Wagner programmuzsika elméletét, aki olvasta Hanslick vagy Julius Korngold fejtegetéseit, referált August Beer nyomán a filharmóniai hangversenyekről és az operai előadásokról, komoly jelöltnek érzi magát és a mennyiben ujságjának közgazda-

sági érdekei és személyes connexiói ezt ki nem zárják, önjelöli reményét s mint a zenei körök óhaját kifejezésre is juttatja. A zenekritikusok a tükör előtt tekintélypózkodni vágnak, tanulják a szerepöket mint kapnak döntést a Sándor Erzsi és Váradi Margit-féle felekezeti afférekben, mikép tessékeli ki az ősz Michalovics Ödön Apponyi patronázsától körülölelt operáit a repertoireból és adnak tért új friss tehetségeknek az érvényesülésre. Élénk fantáziával megrajzolják a tisztítás műveletét, amelyet végezni fognak az Operában. Megkezdődnek a fiapelések, beharangozások minden vonalon. Kern Aurél nevét emlegetik a Röck Szilárd-utca táján, Kerner István előmenetelét a filharmónikusok körében, Malonyay Dezsőt a Singer és Wolfner cég és járulécai szalonjaiban, Béli Izorét a Légrádyék irodalmi kertészetében. Amikor aztán Zichy János gróf a zenei hagyományok legelőkelőbb környezetéből Bayreuthból ragad magához egy a zenében és zenéért élő zenetekintélyt, Balling Mihályt, akinek muzsikális karrierjét a nagy Wagner Richárd szelleme és Wagner Cossina asszony meleg, anyáskodó, simogató keze kísérte, a magyar közvélemény zürzavaros macskazenét rendezett. Az elnémetesített opera és más hangzatos címek alatt. Természetes dolog, hogy azoknak az önjelölteknek, akik az ő saját külön sajtójukban az operaházi művészeti igazgató állás betöltésénél állást foglaltak, az operaházi öltözőkben meg voltak a személyi vagy családi nexusok, amelyek az X művészeti igazgató rezsimje alatt gyönyörűen prosperálnak, szerepet kapnak, sőt az operaház irattárában porral lepeft némely partitúra csomagok is mozgásba jöttek volna arra az esetre, ha a miniszteri kegy reá terelődött, az ujságcikkek mögött eléggé indiszkréten táncoló személyre. Így történhetett csak az, hogy a modern zenei élet leg-

elitebb társaságából Budapestre szakadt Bal-ling Mihály úgy a sajtóban, mint a kuliszák világában kaján rosszindulatú fogadtatásra talált. Hiába fejtegette működési program-ját, hiába produkált egy „Fidelio” előadást, amely szinte revelációként hatott azokra a kevesekre, akik nem aspiráltak a m. kir. Operaház művészeti igazgatójának stallumára, a magyar intrika az ő hihetetlenül perverz szövevényességével körül fonta teljesen alak-ját. Végre is tizenegy heti megfigyelés után ledobta a karmesteri pálcát és megy. Megy Münchenbe, az Izar folyó partjára, ahol az egész környezet a művészi hit és megértés varázs nedűjét árasztja és mint gonosz álomra emlékezik vissza arra az időre, amit a „kis sakál”-ok városában Budapestben töltött.

Halmi Bódog.

©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©© ©©©©©©

A CÁRNŐ. Színjáték 3 felvonásban. Írták: Biró Lajos és Lengyel Menyhért. Bemutatta a Nemzeti Színház 1912. február 23-án.

Emberi gyarlóság vagy okosság, hogy a más karikatúráját örömmel nézzük, mert ez a legőszintébb, sőt túlzottan őszinte képe az embernek. A legjellemzőbb vonást, lehetőleg a gyenge, félszeg oldalt torzítva láthatni — ha nem mi rólunk van szó — rendkívül kellemes.

Ez a torzítás volt a szerzőknek a kiinduló céljuk s ebben el is érték azt, amit akartak, de csak addig, amíg ezen az úton haladtak.

„A cárnő” alak és helyzet — mondhatnók — viszony karikatura-sorozat. Már maga a cárné is torz. A cime után a hatalmas, rendíthetetlen, akaraterős, felséges, emberileg megközelíthetetlen: atyáúristennőt várjuk s kapunk helyette férfibolond, kicsinyes, határozatlan szerelmes — asszonyt. II. Katalin cárnő s nem V., mint a hogy „A Nap” helyszínre kiküldött tudósítója minden kétséget kizárólag kinyomatta, aki legio szeretőjével került bele a világtörténelembe, egy ismeretlen kis hadnaggal köt viszonyt, ki éppen a déli harc-térről lóhalálban ront be a palotába, hogy a cárnő élete ellen tervezett összeesküvést előtte felfedezze.

313

A cárnő festőrnagygyá lépteti elő s megbizza őt, hogy tanulmányozza itt a palotában a jövő összeesküvéseit és ezeknek rugóit.

Az ujdonsült őrnagy, Cerny Alexej elképed és kineveti Szoftikoff kancellárt, ki nagyra-törő álmait szétfosztatja avval a kijelentésével, hogy a cárnő egyáltalában nem kíváncsi sem a politikájára, sem a szellemére, de még az összeesküvésekre sem; hanem ... egészen másra.

A cárnő nem sokat ceremoniáz, hanem az egyre jobban csodálkozó Alexejt a legtermészetesebb (talán még sem illik ide ez a szó) e célra leggyorsabban vezető úton — leveszi a lábáról. Szegény Alexej kapálódzik, kapálódzik, de végre is elsősorban ember, azután meg az akkori orosz reglama szerint ez bizony kijárt a szinte túlkövetelődző, de katonáit szerető II. Katalinnak.

Alexej, bár őszintén és mélyen szereti Jass-i koff Annie grófkisasszonyt, a cárnő udvarhölgyét, rabjává lesz a cárnőnek, sok keserűséget és fájdalmat okozván Annienak, ki Szoftikoff segítségével igyekszik a maga számára visszaszerezni Alexejt. Szoftikoff jó indulattal viseltetik a leányka iránt, azonkívül politikai érdeke is azt kívánja, hogy Alexej kegyvesztett legyen, tehát szívesen segíti Anniet. Szoftikoff ugyanis a francia szövetség létrejövételének a híve s a francia követet, ki szintén fiatal és csinos, akarja bemutatni a cárnőnek, a teljes siker reményében; de szerencsétlenségére a francia követ a „legalkalmasabb időt” — a cárnő éppen nyolc napi pihenőben szenvedt, egy varsói szerelmes éjszakával — fontos politikai küldetésének teljes tudatában — elpasszolja.

Az egyre politikai vezérszerepről ábrándozó s a cárnőben az „asszonyt” teljesen birni akaró Alexejt, kiben a temperamentum dúl-fúl s éppen torz helyzetében torzul pattan ki, könnyű belerántani — felelős állásának és egyedüli hivatalos megbízatásának fontosságától áthatva — egy kisebbszerű palotaforradalomba éppen előbb említett törekvéseinek kudarca folytán.

A festőrlisztéktől megtudja, hogy Katalin — mondhatjuk bátran —, hogy Kati egy szemle alkalmával este sátorába hivatott egy

314

káplárt, ki reggel, hogy-hogy nem, mint őrmester hagyta el előléptetésének csillagos pavillonját. Ez a vörös posztó elég Alexejnek. Kész az összeesküvés. De készen van rá Szoltikoff terve is. Behozza a mit sem sejtő Anniet.

A testőrtisztek hozzák a cárnőt. Ez jön, lát s elképed. Alexejt kikergeti a másik terembe, Anniét pedig, ki fényesen odavágja neki, hogy nem harmincöt, hanem harmincyolc éves — kolostorba küldi.

Szoltikoff beadja lemondását, bejelenti el-
utazását — s elmegy.

Jön Alexej. Egy pillanatra a helyzet ura lesz. De fordul a kocka s a megrémült cárnőt, a most már komolyan aggódó Alexej saját életének kockáztatásával akarja megmenteni összeesküvő társaival szemben s ime a legválságosabb pillanatban Szoltikoff udvariasan belép a festőrök élén az általa ágyukkal körülvettett palotába, levervén az összeesküvőket.

Alexej kegyvesztett és fogoly lesz.

Szoltikoff azonban nemcsak bölcs és tapasztalt politikus, de rendkívül jószívű ember, aki gyönyörű beszéde után (kiemelkedő szép jelenete a darabnak) a cárnőt megnyugtatta, kibékíti.

Bemutatja a francia követet. Huszonhét éves, csinos, igazi szalonember, a cárnő szédül, szédül — de mielőtt teljesen elszédülne — előbb megkegyelmez a halálra szánt összekülvőknek.

A cárnő nem vesz részt az udvari ebéden, hanem a francia egyezmény legutolsó pontját állapítja meg a francia követtel.

Ez a darab rövid meséje.

A szerzők „színháték“-nak keresztelték. Ravasz kis elnevezés. Utóvégre minden színháték, amit a „szín“-en játszanak. Ez nem a műfaj elnevezése. De nem is ez a bibi itten. Az a bibi, hogy tényleg színháték. A szó legszorosabb értelmében. Van ebben minden, amit csak színpadon lehet előadni. Van ebben bohózat, vígjáték, dráma, készülő tragédia, sőt még operette hangulat is. De viszont benne van a lüktető, igazi élet a maga kis és nagy bajaival, a nagy emberek kicsinyes oldalai és a kis emberek nagy akarásai. Benne van az

315

előre₂ki nem szabott élet a maga lehetetlenü
ferde alakulásaival.

Márkus Emilia gyönyörű játékokat produkált. A szerep torzításával nem maradt adós, de a nem torz részeket is fényesen hozta ki. Nálánál megértőbb cárnőt a szerzők keresve sem találhattak volna.

Gáltól tanulhatna Európa összes államférfia, nemcsak a szerzőktől szájába kapott kitünő politikájáért, de azért a nemes, egyszerű művészetért, amellyel ezt a politikát mindig érvényesíti. Különösen nagy volt a III. felvonás már említett jelenetében.

Beregi a forzitásokat kitűnően megfigyelte, el is találta, de annak az istentelenül gyönyörű organumának rabja volt ismét, mint mindig s ettől nem is fog soha megszabadulni, mert ez üldözi, fogva tartja és mert ő annyira — szereti.

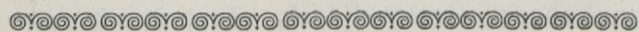
Váradi Aranka rendkívül bájos volt s amellett leheletszerűen finom és érzelmes.

Igen jó volt kis szerepében Hajdu is.

Odry játszott a francia követ — nem a szerzők hibájából, hanem a cárnő szeszélyéből — felbemaradt szerepét. Finom volt, előkelő és szépen beszélt.

Az előadás szép és jó volt. Szép a két terem. Különösen a kék. Jó volt az előadás menete: összevágó és gyors tempója. Ebben Csathó rendezője az érdem.

Szőts András.

STRINDBERG EGY TÖRTÉNETI DRÁMÁJÁ- RÓL „KRISZTINA KIRÁLYNŐRŐL.“

Abból az alkalomból, hogy Strindberg most ünnepi hatvanéves születésnapját, a nagy írók iránt mindig lojális Berlin előadta legjobb történeti drámáját „Krisztina királynőt.“ Különös érdekességet ad az a körülmény ennek a dolognak, hogy a Lessing színház világhírű színésznője Triesch Irén játszotta ezt a lelke mélyéig romlott, de mégis szűzies asszonyt.

Egyet azonban előre meg kell mondanunk. A nő, a drámát mozgó nő, nem a szokott Strindbergi. A nőgyűlölő és drámáiban minden rosszért csak a nőt ostromozó Strindberg

ítt találkozott a történelemmel. És miután megtalálta a históriát illetve annak igazságát, nem hagyja el, ragaszkodik hozzá, mellette megy. Ő saját maga mondja egy önbírálatában, hogy csodálja, amiért így hű tudott maradni az igazsághoz és „nem tört ki belőle a visszafojtott düh és nem csapott szíjkorbáccsal a kéjek után remegő nő, fehér, ideges testébe.” A nagy tragikumot, amely a végén mégis utóléri a nőt, tehát az élet és nem Strindberg csinálta. Az lehet azonban, hogy ép ezért választotta ezt a tárgyat drámául, mert a sors (az ő nagy elégtételére és gyönyörűségére) már elvégezte az író munkáját.

A svédek, Gustav Adolf hatalmas királyuk halála után, liszteletből, megbecsülésből és szeretetből a leányát Krisztinát ültették a trónra. A nő azonban roppant könnyelmű életet él és atyja emlékét csak elhomályosítja. (Elterel egy kicsit a tárgytól, de itt kell megjegyezni, hogy ezt utóbb Krisztina be is látta, mert hátra hagyott életnaplójában bánatosan bús rezignációval beszél arról, hogy a kormányzás, uralkodás csak férfinek való, a nő gyöngé, akarathétközi és igazságtalan.)

Nagy ünnepek, balettek követik egymást, melyek sok pénzt kívánnak és az országot anyagi romlásba fogják taszítani. Emiatt azután Gustav Adolf volt főembere Oxenstjerna vezetése alatt összeesküvés készül ellene és le akarják mondani.

Ez végül sikerül és Krisztina lemond és unokaöccse Gustav Károly követi őt a trónon. Ez a dráma tartalma. Egy kis epizód a történelemből. Nem is fontos. A jellemzés itt a mesteri munka.

A jellemzés, a jellemfestés meg a télektani megokolás. Krisztina jelleme roppant különös és kiismerhetetlen. Néha azt sejteti velünk, hogy erotikus, rossz, férfi vérre éhező, más-kor meg bágyadtan szerelmi lemondással követi a férfit. Az előbbi inkább valószínűbb. Valamennyi udvaronca imádja őt, ő el is kacérkodik velük, vértforraló szavakat suttog nekik, belül pedig nevet szánakozón, lekicsinyelve a buta férfit.

A tragikum azonban utóléri, komolyan szerelmes lesz. Odaadó mint egy kis leány, aki

senkit sem lát, csak szerelmesét. Szelid akarathétközséggel, engedékenységgel.

Klaus Jott-ot szereti, akit talán jobban izgató a királynő, mint az asszony. Szereti nem úgy, mint mikor egy nő férfit kíván, hanem tisztán, kicsit erotikus, de alapjában véve nagy szerelemmel. És neki meg kell látnia amint kiábrándul belőle. A nagy szerelmi jelenetben ugyanis, midőn Krisztina eldobja koronáját és minden gátfat szétför, hogy szerelmesével egyesülhessen, széthull egy percre a színpad belsejében levő függöny és marcona, de kérő és dühös szikrázó alakokat enged látni. Aztán újra összemegy és az egész olyan mint egy álomkép, mint egy pillanatra megvillanó képzet. Gyönyörűen volt elgondolva. A szimbolumot kézzelfoghatóan, láthatóan (és nem a finomság rovására) éreztetni. A marcona férfiak a meglegedetten, felzúdult népet jelképezik. Ez annyira felizgatja és annyira kiábrándítja Klaust, hogy kétségbeesésében megöli magát. A nő, akit „ő” imád, millióknak gyűlölet tárgya. Ezt nem bírja el. Krisztinával, de Krisztina nélkül sem tudna élni s ezért választja a halált.

Oxenstjerna jelleme bár nincs is kidomborítva és csak pár odadobott vonással van megrajzolva, egyszerű és fenséges. Apailag szereti a királynőt és mégis hazája népe érdekében még fegyvert is fogna ellene. A nagy király emlékének szeretete áthatja és a leányban csak a nagy ág korcsajtását sajnálja.

Legjobban szereti Krisztinát, némán, áhítattal és nagy szeretettel Magnus Gabriel. Mikor mindenki elpártol tőle, ő mellette marad. Rajongással csüng rajta és megbocsátja Krisztinának azt, hogy soha sem törődött vele, nem lélezőnek tekintette.

Klaus Jott is szép jellem. Megöli magát mert nem tudhat nagyon és zavartalanul szeretni. Kettőjük közt állt volna egy felizgatott, ölni kész néptömeg. Most mikor már nagyjában elmondtam amit el akartam, csak annyit teszek hozzá, hogy Krisztina királynő naplójában más férfiokról is van szó mint erről az egyről. Tehát ha a tárgyilagosság hideg szemüvegén nézzük a dolgot, Strindbergnek lehet, hogy igaza van. Lehet...

Aczél Endre.